layer horizons and sterile soil were not reached during the 2013 investigation. The underground remains of 18th–19th centuries masonry buildings demolished during the Soviet era were discovered during the evaluation, recorded, and mostly preserved. Late 16th–17th centuries structures unearthed at a depth of 1.55–2.2 m from the ground's surface: fragments of stone and brick paving and the remains of a wooden building with a hard–packed clay floor were also preserved.

Robertas Žukovskis

Savičiaus gatvė 7

2013 m. APC atliko detaliuosius tyrimus Savičiaus g. 7, Vilniuje. Archeologiniai tyrimai vykdyti sklypo vidiniame kieme, čia stovėjusio pastato atstatymo vietoje. Ištirtas 61 m² plotas. Pastatas yra Vilniaus senamiesčio kvartale 46. Kvartalas susiformavo jau XVI a. 1737 m. Vilniaus miesto plane kvartalo ribos atitinka dabartines. 1808, 1845 m. Vilniaus miesto planuose tirto sklypo vietoje pažymėtas mūrinis pastatas.

Archeologiniai tyrimai Vilniaus miesto kvartale 46 vykdyti 1992, 1994–1995, 2001, 2002 m. Jų metu fiksuotas 1,5–2,6 m storio kultūrinis sluoksnis. Apatiniai kultūrinio sluoksnio horizontai datuoti XIV–XV a. Išskirti XVI a. pradžios – XVI a. vidurio, XVI a. pabaigos – XVII a. kultūrinio sluoksnio horizontai. Viršutiniai sluoksniai iki 0,8–1,2 m gylio suardyti XX a. II pusėje. Archeologinių tyrimų metu aptikta XVI–XIX a. mūrinių pastatų fragmentų, XIV–XIX a. archeologinių radinių (*LIIR*, f. 1, b. 26805; 2279; 3765; 3896; *ATL 2002 metais*, V., 2005, p. 202–206).

Detalieji archeologiniai tyrimai Savičiaus g. 7 vidiniame kieme vykdyti planuojamo atstatyti pastato vietoje. Tyrinėtas plotas yra sklypo Savičiaus g. 7 PV pusėje. 11x6,5 m dydžio plotas orientuotas P–Š kryptimi. Tyrinėto ploto ŠR dalyje papildomai ištirta 4x1 dydžio išpjova. 2013 m. tyrimų metu fiksuoti 3 kultūrinio sluoksnio horizontai (sluoksniai 1–3).

Viršutinis, suardytas sluoksnis 1 buvo iki 0,9–1 m gylio. Nuėmus betonines grindinio plyteles ir 20–30 cm storio smėlio sluoksnį, prasidėjo tamsiai pilka žemė su gausiomis XX a. statybinėmis šiukšlėmis. 40–50 cm gylyje tamsiai pilkos žemės sluoksnyje atkastos įvairių laikotarpių mūrų liekanos. Perkasos Š dalyje fiksuoti XX a. II pusės mūrinės tvoros betoninių pamatų fragmentai, orientuoti P–Š kryptimi. Ploto P dalyje atidengtas šiluminės trasos betoninio lovio fragmentas, kertantis tyrimų plotą V–R kryptimi. Centrinėje ploto dalyje 40 cm gylyje atkastas 80 cm pločio sienos, orientuotos V–R kryptimi, fragmentas. Siena mūryta iš XIX a. pabaigai – XX a. pradžiai būdingų plytų ir pusplyčių. Plytos rištos cemento skiediniu. Atkastas fragmentas datuotas XX a. pradžia.

Ploto centrinėje ir ŠR dalyse surasti XVIII a. pabaiga – XIX a. pradžia datuoti mūrinių pamatų fragmentai. Pamatai mūryti iš lauko riedulių, XVII–XIX a. plytų ir pusplyčių, tarpusavyje rištų rupiu kalkių skiediniu. Tolesnių darbų metu nustatyta, kad tirto ploto ŠR pusėje atkasti pamatai yra arkiniai. Fiksuota 1,6 m pločio arka, jos atrama – pėda įkasta iki 1,7 m gylio. Atkastos sienos veikiausiai yra 1845 m. Vilniaus miesto plane pažymėto pastato pamatų fragmentai. Pastato viduje fiksuotos medinių lentų liekanos – 3 lentų fragmentai, orientuoti V–R kryptimi.

Nukasant viršutinį tamsiai pilkos žemės sluoksnį aptikta įvairių archeologinių radinių: geležinė bato pasagėlė, XIX a. pabaigos – XX a. pradžios stiklinių indų, buteliukų ir jų šukių,

XVII–XIX a. buitinės keramikos fragmentų. Surastas nedidelis kiekis plokštinių koklių fragmentų, dengtų žalios spalvos glazūra ir puoštų augaliniais, geometriniais ornamentais; vienas fragmentas su medžioklės scena.

Ploto Š dalyje 0,9–1 m gylyje fiksuotas 2,8x1,7 m dydžio duobės kontūras, orientuotas V–R kryptimi. Duobės P ir R sienelėse aptiktos sutrūnijusių lentų liekanos. Jos įgilinimas siekė iki 2,5 m. Duobės užpilde – tamsiai pilkos žemės sluoksnis su gausiomis XIX a. pabaigos – XX a. pradžios statybinėmis griuvenomis ir medienos trūnėsiais. Kartu su griuvenomis surasta archeologinių radinių: XVIII–XX a. pradžios buitinės keramikos fragmentų (7, 8, 11 pav.), didžiąją dalį kurių sudarė XIX–XX a. pradžios porcelianinių indų, gamintų Kuznecovo manufaktūroje, šukės; XVII–XX a. viduriu datuojamų metalinių dirbinių – kaltinių vinių, batų pasagėlių, bei II Pasaulinio karo Vokietijos kariuomenės automatinio šautuvo vamzdžio dalis.

Sluoksnis 2 išskirtas 1–1,7 m gylyje. Nukasus tamsiai pilkos žemės sluoksnį, iki 1,7 m gylio fiksuotas pilkos molingos žemės sluoksnis su molio, smėlio ir degėsių intarpais, sutrūnijusios medienos liekanomis. Jame surasta daug XVI–XVIII a. buitinės keramikos fragmentų. Didžioji dalis šukių neglazūruotos, puoštos linijiniais ornamentais, dalis šukių dengtos žalios, geltonos, baltos, rudos spalvos glazūra, puoštos augaliniais ornamentais. Surastas nedidelis kiekis XVI a. pabaigos –XVII a. plokštinių koklių fragmentų. Aptikta metalinių dirbinių – kaltinių vinių, durų ir langų apkalų bei tvirtinimo elementų. Sluoksnyje surinkta nemažai naminių gyvulių, daugiausia galvijų, kaulų. Dalis tirto sluoksnio suardyta įrengiant buvusių pastatų pamatus.

Sluoksnis 3 fiksuotas 1,7–2,6 m gylyje. Nuo 1,7–1,8 m gylio prasidėjo juodos žemės sluoksnis su smulkiomis statybinėmis griuvenomis. Ploto R pusėje sluoksnis apardytas mūrijant XVIII a. pastato pamatus. Juodos žemės sluoksnis buvo iki 70–90 cm storio, vietomis maišytas su smėlio ir molio intarpais. Jame surasta XVI–XVII a. datuotų buitinės keramikos šukių, tarp kurių pasitaikė tiek neglazūruotų, tiek dengtų žalios, geltonos, rudos spalvos glazūra. Kelios šukės, puoštos bangelės ornamentu, galėtų būti datuojamos XV a. pabaiga – XVI a. pradžia. Rastų plokštinių koklių fragmentai dengti žalios spalvos ir polichromine glazūra, puošti augaliniais ornamentais. Šiame sluoksnyje taip pat aptikta naminių gyvulių kaulų.

Juodos žemės sluoksnyje aptikta archeologinių struktūrų. Ploto P dalyje 1,9 m gylyje nuo buvusio paviršiaus (H_{abs} 110,48 m) surasta plytų – akmenų, rištų moliu, konstrukcija. 90x80 cm dydžio fragmentas mūrytas iš 22–24x14,2x7,8 cm dydžio plytų. Rišančiajame molyje daug degėsių ir smulkių griuvenų. Konstrukcija apardyta vėlesniais laikotarpiais. Ardant konstrukcijos fragmentą aptikta keletas čerpių (vienuolių) nuolaužų ir XVI–XVII a. pradžios keramikos šukių. Veikiausiai tai XVI–XVII a. riba datuojamos krosnies pagrindo fragmentas. Nuėmus krosnies pado liekanas nustatyta, kad ji sumūryta ant nejudinto smėlio sluoksnio (įžemio), kuris tyrinėto ploto P pusėje pasiektas 2,4–2,6 m gylyje.

Tirto ploto ŠR dalyje 1,9–2 m gylyje atkastos sutrūnijusių rąstų sąvartos. Tęsiant tyrimus surasti dviejų šulinių fragmentai.

Šulinys 1 atkastas 2 m gylyje, kur fiksuotas kaip rąstų sąvarta. Viršutinis visiškai išlikęs vainikas atsidengė 2,7 m gylyje (H_{abs} 109,42 m) (1 pav.). Šulinio P kraštinė 1,8 m ilgio, šulinio vainiko Š dalis pateko po tyrinėto ploto Š sienele. Vainikas surėstas iš 20x17 cm storio, 1,8x1,7 m ilgio galuose suleistų rąstų. Šulinio



1 pav. Nuotekų šuliniai 1–2 iš V. R. Žukovskio nuotr.
Fig. 1. Sewer wells 1–2, as seen from the W.



2 pav. Šulinys 2 iš R. R. Žukovskio nuotr.
Fig. 2. Well 2, as seen from the E.

vidus užpiltas tamsiai pilka šlapia žeme. Šulinio užpilde aptikta XVI–XVIII a. keramikos – puodų, ąsočių, keptuvių šukių. Surasti keli XVII a. plokštinių koklių fragmentai, dengti žalia glazūra ir puošti augaliniais ornamentais, taip pat du dubeninių koklių fragmentai. Rasta stiklinių indų fragmentų – butelių ir taurių šukių. Fiksuoti 5 visiškai išlikę vainikai, 3 viršutiniai – apvalių rąstų, du apatiniai aptašyti, stačiakampiai (20–22 cm skersmens). Šulinio dugnas nepasiektas. Apatinėje jo dalyje užpildo pobūdis keitėsi – nuo 7 cm gylio fiksuotas šviesiai pilko žvyro sluoksnis be archeologinių radinių.

Šulinys 2 fiksuotas 1,7 m gylyje irgi kaip rąstų sąvarta (2 pav.). 2,7 m gylyje atkastas pirmas geriau išlikęs šulinio vainikas (H_{abs} 109,36 m). Šulinio matmenys 1,65x1,6 m, vainikas iš 1,7x1,6 m ilgio, 25 cm skersmens tašytų rąstų, suleistų galuose. Šulinio viduje kastas juodos šlapios žemės sluoksnis. Jame surasta XVI–XVII a. buitinės keramikos šukių. Keramika daugiausia neglazūruota, puošta bangelės arba linijiniu ornamentais. Taip pat rasta XVII a. lėkščių, puoštų augaliniais ornamentais, fragmentų (5, 6 pav.). Aptikta plokštinių koklių fragmentų, datuojamų XVII a., jie glazūruoti žalia glazūra, puošti augaliniais ornamentais. Didžiąją individualių radinių dalį sudarė stiklinių indų – butelių ir taurių fragmentai (4 pav.),



3 pav. Medinio XVI–XVII a. ribos statinio fragmentas iš ŠR. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 3. Fragment of a wooden structure from the turn of the 17th century, as seen from the NE.

taip pat rasti geležinių peilių fragmentai. Fiksuoti 5 visiškai išlikę šulinio vainikai. Nejudinto smulkaus žvyro sluoksnis šulinio 2 vietoje surastas 1,5 m gylyje nuo viršutinio pilnai išlikusio vainiko (H_{abs} 107,98 m).

Nustatyta, kad šuliniai 1, 2 veikiausiai naudoti kaip nuotekų kaupyklos ir datuojami XVII a. pabaiga – XVIII a. pradžia. Dendrochronologinės ekspertizės duomenimis, šuli-



4 pav. Bokalo fragmentas (importas, Reino keramika). R. Žukovskio nuotr.

Fig. 4. A tankard fragment (import, Rhine ceramics).

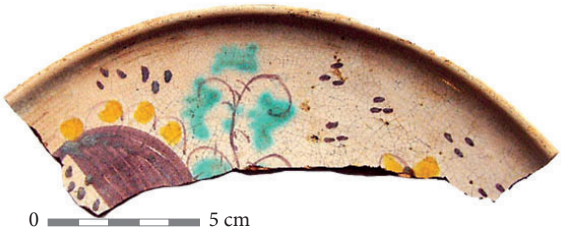

5 pav. Lėkštės fragmentas. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 5. A plate fragment.



6 pav. Lėkštės fragmentas. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 6. A plate fragment.



0 5 cm

7 pav. Indelis ar dubenėlis. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 7. A vessel / small bowl.



0 5 cm

8 pav. Taupyklė. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 8. A coin bank.



0 5 cm

niui 1 įrengti naudota mediena, nupjauta 1727 m., šuliniui 2 – 1692 m. Šuliniai įkasti į XVII a. datuojamą juodos žemės sluoksnį.

Dar viena medžio *konstrukcija* aptikta prie tyrinėto ploto V kraštinės (3 pav.). 2,6–2,7 m gylyje (H_{abs} 109,41 m) surasta medinių lentų konstrukcija, orientuota Š–P kryptimi. Konstrukcijos matmenys 2,7x0,8 m, visas plotis nenustatytas, nes jos V dalis buvo po tyrinėto ploto V sienele. Konstrukcija sudaryta iš 2,7 m ilgio, 10 cm pločio lentų, suleistų galuose. Iki apačios fiksuotos 3 lentų, sustatytų briaunomis, eilės (sienelės aukštis apie 40 cm). Konstrukcijos viduje buvo pilkos smėlėtos žemės sluoksnis be archeologinių radinių. Nejudintas sluoksnis (smėlis) konstrukcijos viduje pasiektas 60 cm gylyje nuo viršutinio išlikusio vainiko (H_{abs} 108,90 m).

Nukasus juodos žemės sluoksnį tirtame plote atidengtas nejudinto smėlio sluoksnis – įžemis (gylis 2,8–2,9 m) (H_{abs} 109,42 m). Nejudinto smėlio sluoksnyje fiksuotos trys 1,6–2 m ilgio, 40 cm pločio juodos smėlingos žemės juostos, orientuotos PV–ŠR kryptimi. Archeologinių radinių jose neaptikta. Veikiausiai tai buvusio medinio pastato apatinių rąstų žymės. Remiantis stratigrafijos duomenimis, įžemyje fiksuotos rąstų žymės ir medžio konstrukcija, surasta ploto V dalyje, datuojamos ne vėliau kaip XVI–XVII a. riba.

Savičiaus St. 7

In 2013 APC, conducted an excavation (61 m^2) at Savičiaus St. 7, Vilnius. It was determined that the cultural layer at the building's reconstruction site is up to 2.6–2.9 m thick.

9 pav. Vaikiško odinio bato fragmentas. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 9. A leather shoe (child's) fragment.

Three cultural layer horizons were distinguished. The upper horizon, 0.9–1 m thick (layer 1), was created during 20th century earthwork. Horizon II, 70 cm thick (layer 2), dates to the 19th century. Horizon III, 90 cm thick (layer 3), dates to the early – second half of the 17th century.

Fragments of masonry and concrete foundations from the late 18th – early 19th centuries, late 19th – early 20th centuries, and second half of the 20th century were discovered. A fragment of a 17th century stove was recorded. Two late 17th – early 18th centuries wooden wells (sewage collectors) (Figs. 1, 2) were discovered. Signs of a wooden structures and a fragment of a wooden outbuilding dating to no later than the turn of the 17th century were recorded in the sterile soil layer (Fig. 3). Many of archeological finds from this time were found (Figs. 4–11).



0 3 cm

10 pav. Peilio rankena iš galvijo kaulo. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 10. A knife handle made from cow bone.



0 10 cm

11 pav. Puodas. R. Žukovskio nuotr.

Fig. 11. A pot.

ŽEMAIČIŲ KALVARIJA

Asta Gerbutavičiūtė

Žvalgomieji tyrimai Žemaičių Kalvarijoje

Žemaičių Kalvarija, arba Varduva, XIII–XVII a. viduryje vadinta Gardais. Pirmą kartą rašytiniuose šaltiniuose paminėta 1253 m., kai šioje vietoje buvo gynybinės reikšmės piliakalnis, gyvavęs XIII–XIV a. 1619 m. Gardų piliakalnyje pastatyta medinė koplyčia, kuriai 1636 m. suteiktos parapinės bažnyčios teisės. 1637 m. bažnyčia su žemėmis abipus Varduvos upės bei kitais turtais atiduota į Gardus pakviestiems vienuoliams dominikonams. Netrukus kairiajame upės krante buvo pastatytas vienuolynas su bažnyčia, o 1639 m. aplinkinėse kalvose įrengta 19 koplytėlių, simbolizavusių kalvarijų kryžiaus kelius.

XVII a. viduryje smarkiai nukentėjusi nuo karo su švedais bei maro epidemijos, Žemaičių Kalvarija atsigavo XVIII a. II pusėje. Tuo metu po truputį pradėjo ryškėti netradicinio specifiško radialinio plano miestelio modelis. 1750 m. pastatyta nauja medinė bažnyčia, o išaugus dominikonų turtams 1785 m. pradėtos ir mūrinės bažnyčios statybos, Varduvos upelio R krante atsirado prekybinė aikštė. XIX a. susiformavęs miestelio planas ir aplinkinis kraštovaizdis mažai pakitęs išliko iki šių dienų.

2013 m. Žemaičių Kalvarijoje (UK 17119) (Plungės r.) buvo atlikti žvalgomieji archeologiniai tyrimai bei archeologiniai žvalgymai. Žvalgomųjų archeologinių tyrimų metu iš viso ištirti 59 šurfai, bendras tyrimų plotas – 63,3 m^2. Tyrimai vykdyti 3 etapais Telšių, Alksnų, Alsė-